

УДК 342.9

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СПРАВІ

Гаврік Р.О., к. ю. н.,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Проведено дослідження поняття судового рішення, ухваленого місцевим адміністративним судом у справі про оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Також розкрито основні форми судових рішень у цивільному, адміністративному та господарському судочинстві, і розмежована сутність судової постанови та судової ухвали в адміністративній справі.

Ключові слова: *судова постанова, судова ухвала, судовий акт, акт правосуддя, процесуальний документ.*

Проведено исследование понятия судебного решения, принятого местным административным судом по делу об обжаловании решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий. Также раскрыты основные формы судебных решений в гражданском, административном и хозяйственном судопроизводстве, и разграничена сущность судебного постановления и судебного определения по административному делу.

Ключевые слова: *судебное постановление, судебное решение, судебный акт, акт правосудия, процессуальный документ.*

Gavrik R.O. THE CONCEPT OF COURT JUDGMENTS, ADOPTED IN ADMINISTRATIVE CASES

The research of the concept of the judgment, adopted by the local administrative court in case to appeal of decisions, actions and inaction of the authoritative powers subjects. Also disclosed basic forms of judgments in civil, administrative and commercial cases and demarcated essence of court order and court decision in administrative case.

Key words: *court order, judgment, judicial act, act of justice, procedural document.*

Постановка проблеми. Суд, здійснюючи правосуддя в цивільних, адміністративних або господарських справах, із метою охорони та захисту прав та законних інтересів громадян України, іноземців або осіб без громадянства, фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, інших учасників цивільних, адміністративних або господарських правовідносин вирішує спірні питання, пов'язані з визнанням: наявності в особи певних прав чи обов'язків, їх відсутності, факту порушення прав або законних інтересів особи діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень, у тому числі викладених у правозастосовчому індивідуальному акті суб'єкта владних повноважень, що оскаржується.

Результат вирішення цивільно-правового, адміністративного або господарського спору фіксується судом в особливому акті, який отримав назву «судове рішення».

Ступінь розробленості проблеми. На сьогодні проблематика судових рішень в адміністративних справах в Україні представлена працями таких провідних дослідників у сфері адміністративного процесуального права, як В.Б. Градовий, Е.Ф. Демський, А.Т. Комзюк, В.В. Кравчук, О.М. Пасенюк, Г.М. Писаренко, Я.П. Синицька, В.А. Сьоміна, М.І. Труш, М.І. Цуркан, С.О. Шатрава та інші.

Разом із тим в юридичній доктрині адміністративного процесу питання юридичної природи судових рішень, ухвалених у справах адміністративного судочинства, тобто в справах про оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, не отримало

належного дослідження, не вирішене або має дискусійний характер.

У той же час питання судового рішення, його властивостей належно досліджене в юридичній доктрині цивільного права, зокрема, цими питаннями займалися такі вчені, як: М.Г. Авдюков, І.В. Андронов, С.С. Бичкова, Ю.В. Білоусов, Є.В. Васьковський, М.А. Гурвіч, С.К. Загайнова, М.Б. Зейдер, В.В. Комаров, В.М. Кравчук, Є.О. Нефедьев, М.О. Рожкова, Т.В. Сахнова, С.Я. Фурса, Н.О. Чечіна, О.М. Шиманович, М.І. Штефан, Т.М. Яблочков, В.В. Ярков та інші. Темі судових рішень у цивільних справах за діючим цивільним процесуальним законодавством були присвячені дисертаційні дослідження таких учених: Є.В. Клинової, О.О. Князева, Р.О. Гавріка.

У зв'язку із цим виникає необхідність дослідити поняття та юридичну природу судового рішення в адміністративній справі.

Метою наукової статті є визначення поняття судового рішення, ухваленого місцевим адміністративним судом у справі про оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, розкриття сутності основних форм судових рішень в адміністративному судочинстві: судової постанови та судової ухвали.

Виклад основного матеріалу. Назва «судове рішення» використовується для позначення результату вирішення цивільно-правового, адміністративного або господарського спору. Слід зазначити, що така назва є спільною для всіх судових актів, незалежно від того, чи ухвалюються вони в цивільному, адміністративному або господарському судочинстві.

чинстві, однак конкретні види судових рішень у кожному судочинстві є особливими.

Так, у цивільному процесі судові рішення ухвалюються у формі рішень (заключний акт суду першої, апеляційної або касаційної інстанції, яким вирішується справа по суті в позовному або окремому провадженні), наказів (судове рішення, яким вирішується справа в наказному провадженні), ухвал (судові рішення, якими вирішуються проміжні питання в ході судового засідання або які завершують процес без вирішення справи по суті) та постанов (заклучні рішення, які ухвалюються Верховним Судом України) [17].

У господарському процесі існує три види судових рішень: рішення, ухвали та постанови, причому рішення ухвалюються лише місцевими господарськими судами, інші судові інстанції вирішують господарський спір шляхом укладення судової постанови [3].

Вужчий перелік судових рішень існує в адміністративному судочинстві.

Так, відповідно до ст. 158 Кодексу адміністративного судочинства України [7] (надалі по тексту – КАСУ) та п. 1 і 2 постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про судові рішення в адміністративній справі» від 20.05.2013 року [10] (надалі по тексту – Постанова «Про судові рішення») найважливішим результатом здійснення правосуддя адміністративними судами є ухвалення судового рішення у формі постанови або ухвали.

Незалежно від виду судочинства (процесу) всі індивідуальні правозастосовчі акти, які видаються судами під час розгляду та вирішення спору між сторонами, в тому числі адміністративного спору щодо оскарження рішення, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, мають загальну назву «судове рішення».

На жаль, у чинному процесуальному законодавстві не визначено поняття «судове рішення», тому питання визначення цього правозастосовчого акту стало надбанням юридичної доктрини та судової практики.

Так, на думку С.Н. Абрамова, судове рішення – це постанова суду з приводу об'єкта процесу, тобто спору між сторонами про цивільне право [1, с. 99].

М.А. Гурвич стверджує, що судове рішення – це постанова суду першої інстанції, якою вирішується матеріально-правовий спір, дається відповідь на звернення до суду про захист суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу [13, с. 285; 15, с. 245].

Аналогічне визначення надає О.Ф. Клейнман. На його думку, судове рішення – це постанова суду, в якій дається відповідь на позовні вимоги й визначаються права та обов'язки сторін, що виникають зі спірних правовідносин [6, с. 239].

Д.М. Чечот вважає, що рішення – це постанова суду, якою вирішується матеріально-правовий спір, який є об'єктом процесу, з метою завершального встановлення й захисту прав та інтересів суб'єктів цього спору, в повній відповідності зі справжніми обставинами справи та законами [19, с. 6].

На думку російських процесуалістів І.В. Решетникової та В.В. Яркова, під судо-

вим рішенням необхідно розуміти такий акт суду першої інстанції, яким суд на підставі встановлених у судовому засіданні юридичних фактів згідно з нормами процесуального і матеріального права вирішує цивільну справу по суті, тобто задовольняє позов, скаргу, заяву повністю чи в певній частині або відмовляє в їхньому задоволенні [11, с. 209–210].

На думку М.Г. Авдюкова, судове рішення – це акт правосуддя, який захищає права сторін, правопорядок у державі шляхом вирішення правових спорів між сторонами по суті. Суть судового рішення полягає в захисті прав сторін шляхом підтвердження наявності або відсутності правовідносин, взаємних прав та обов'язків сторін і в примусі до відповідної, зазначеної в рішенні поведінки [2, с. 16].

Слід відзначити, що, розглядаючи це питання, П.П. Гурєєв узагальнив усі вищенаведені визначення поняття судового рішення й дійшов висновку, що під рішенням треба розуміти найважливіший акт правосуддя, в якому суд, керуючись законом, від імені держави і на підставі встановлених у судовому засіданні фактів вирішує цивільну справу по суті, дає відповідь на вимогу позивача та заперечення відповідача, вирішує питання про охорону та захист інтересів громадян і юридичних осіб [5, с. 146].

На думку О.М. Шиманович, судове рішення – це процесуальний акт-документ, який ґрунтується на встановлених у судовому розгляді фактах і застосуванні норм права, яким вирішуються по суті вимоги зацікавленої особи про захист прав, свобод чи інтересів у порядку позовного провадження, або вимоги спрямовані на захист охоронюваних законом інтересів у порядку окремого провадження, що набирає законної сили у встановленому законом порядку і підлягає виконанню [20].

Як бачимо, більшість учених-процесуалістів визначає судове рішення як судовий акт, яким завершується спір між сторонами (цивільно-правовий, господарський або адміністративний) і за допомогою якого здійснюється захист оспореного або порушеного права позивача, його визнання або відновлення, покладення на відповідача ряду обов'язків, що сприяють захисту або відновленню прав та законних інтересів позивача.

Однак частина вчених, аналізуючи визначення судового рішення, схиляється до того, що провідним під час ухвалення судового рішення є не аспект вирішення спору, а інші аспекти: застосування правової норми до конкретного випадку, вираження владного веління та правова дія судового рішення щодо учасників процесу.

Так, на думку Н.О. Чечіної, судове рішення – це, в першу чергу, акт застосування норм права [18, с. 135]. М.И. Штефан під рішенням розуміє акт правосуддя в справі, який ґрунтується на встановлених у судовому засіданні фактах і застосуванні норм матеріального і процесуального права [22, с. 440], це процесуальна форма вираження діяльності суду щодо застосування права [21].

Д.І. Полумордвінов вважає, що судове рішення – це розпорядження певної поведінки

для учасників вирішених судом спірних правовідносин [9, с. 25].

Ю.В. Білоусов вважає, що судові рішення – це акти здійснення правосуддя, в яких міститься державно-владне, індивідуальне розпорядження з приводу встановлених судом фактів і правовідносин. Значення судового рішення полягає в тому, що воно закріплює владне волевиявлення суду щодо всіх питань розгляду та вирішення справи в суді [16, с. 176].

На думку К.С. Юдельсона, судові рішення – це постанови суду першої інстанції, в якій проявляється владна воля суду стосовно заявлених вимог і заперечень із приводу захисту прав та інтересів сторін [14, с. 270].

Усі зазначені визначення поняття судового рішення, попри правильність визнання судового рішення правозастосовчим актом, який, з одного боку, містить владне веління, адресоване особам, які брали участь у справі, а також особам, які надалі будуть застосовувати це судові рішення, з іншого боку, актом, який вирішує спір про право, що існував до вирішення цієї справи судом, мають значний недолік.

Так, не враховується те, що в процесі вирішення справи суд ухвалює велику кількість актів, які охоплюються єдиним терміном «судові рішення», однак лише одним із них вирішується спір, інші ж мають допоміжне значення або ухвалюються у випадках, коли спір вирішити неможливо; по-друге, всі судові рішення називаються актами правосуддя, хоча акт правосуддя в юридичній доктрині визначено як судовий акт, яким здійснюється відповідь суду на вимоги особи заявника [4, с. 322]. Відповідь на заявлені вимоги позивача, заявника суд здійснює, ухвалюючи рішення суду (в цивільному та господарському процесі) або постанову (в господарському процесі або адміністративному судочинстві), якими або задовольняються вимоги заявника, або в їх задоволенні суд відмовляє.

Із тих же питань, щодо яких приймаються ухвали суду, суд відповіді на заявлені вимоги не дає, або зупиняючи провадження в справі, або закриваючи його, або відкладаючи судовий розгляд, або вирішуючи питання, пов'язані з розглядом цивільної, господарської або адміністративної справи, але не із самими вимогами заявника. Зокрема, ухвалою суду про закриття провадження в справі у зв'язку з відмовою позивача від позову або укладенням мирової угоди суд не вирішує спір. Даний спір фактично сторони вирішують самостійно, а суд лише фіксує це. У зазначених випадках судові рішення як процесуальний документ матиме вплив лише на процесуальні правовідносини, тобто правовідносини, що виникають під час розгляду справи в суді, діють лише під час судового розгляду і припиняються з його закінченням.

На жаль, зазначене не враховують ні сучасні дослідники адміністративного процесу, ні судова практика.

Так, Пленум Вищого адміністративного суду України в п. 1 своєї постанови «Про судові рішення» визначив судові рішення в адміністративній справі як акт правосуддя,

ухвалений згідно з нормами матеріального та процесуального права, який згідно з конституційними засадами та принципами адміністративного судочинства є обов'язковим до виконання на всій території України [10].

Я.П. Синицька, аналізуючи поняття судових рішень в адміністративних справах, визначає судові рішення як основний і найважливіший акт правосуддя, який вирішує адміністративну справу по суті, містить державно-владне, індивідуально-конкретне розпорядження із застосуванням норм права до встановлених у судовому розгляді фактів і правовідносин, ухвалене в передбаченому законом процесуальному порядку іменем держави й спрямоване на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень із боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень [12, с. 684].

Як вже зазначалося, в адміністративному процесі виділяють два види судових рішень: судові постанови та судові ухвали. Особливий інтерес викликає те, що визначення цих судових актів міститься в тексті КАСУ, на відміну від видів судових рішень у цивільних та господарських справах, визначення поняття яких є надбанням виключно юридичної доктрини.

Так, судова постанова в адміністративній справі – це письмове рішення суду в адміністративній справі, в якому вирішуються вимоги адміністративного позову [7] (п. 12 ч. 1 ст. 3 КАСУ), тобто вирішення судом спору по суті.

Ухвала – це письмове або усне рішення суду в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання [7] (п. 13 ч. 1 ст. 3 КАСУ).

Імперативну природу судових рішень в адміністративних справах визначила Конституція України (ст. 129) та КАСУ (ст. 14). Зокрема, цими нормами визначено, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи в адміністративному суді, ухвалюється іменем України, а постанови й ухвали суду в адміністративних справах, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання на всій території України. Невиконання ж судових рішень тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Ухвала чи постанова адміністративного суду безпосередньо є процесуальним документом, позаяк у ньому виражається застосування норм права, міститься інформація про процедуру захисту або відновлення прав, свобод, оспорюваних інтересів фізичних та юридичних осіб [8, с. 270].

Висновки. На основі проведеного дослідження приходимо до таких висновків.

Судові рішення – це судовий акт, який вирішує адміністративну справу по суті (постанова адміністративного суду) або сприяє такому вирішенню чи свідчить про неможли-

вість вирішення справи в судовому порядку (ухвала адміністративного суду), містить державно-владне, індивідуально-конкретне розпорядження із застосуванням норм права до встановлених у судовому розгляді фактів і правовідносин, ухвалене в передбаченому законом процесуальному порядку іменем держави й спрямоване на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень із боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

2. В юридичній доктрині та судовій практиці судові рішення помилково називається актом правосуддя, однак при цьому не враховується те, що лише одним із судових актів, які ухвалюються судом у процесі вирішення адміністративної справи, вирішується спір, інші ж мають допоміжне значення або ухвалюються у випадках, коли спір вирішити неможливо. Тому лише в першому випадку можна говорити про судові рішення як про акт правосуддя, яким здійснюється відповідь суду на вимоги особи заявника. Інші судові акти як процесуальні документи мають вплив лише на процесуальні правовідносини, тобто правовідносини, що виникають під час розгляду справи в суді, діють лише під час судового розгляду і припиняються із його закінченням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамов С.Н. Гражданский процесс / С.Н. Абрамов. – М. : Госюриздат, 1950. – 227 с.
2. Авдюков М.Г. Судебное решение / М.Г. Авдюков. – М. : Госюриздат, 1959. – 192 с.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798–ХІІ (із внесеними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
4. Гурвич М.А. Решение советского суда в исковом производстве / М.А. Гурвич // Избранные труды. – Краснодар : Советская Кубань, 2006. – С. 319–445.
5. Гуреев П.П. Судебное разбирательство гражданских дел. – М. : Госюриздат, 1958. – 199 с.
6. Клейнман А.Ф. Советский гражданский процесс. – М. : Изд-во МГУ, 1954. – 408 с.
7. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (із подальшими змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
8. Колпаков В.К. Теорія і практика адміністративного судочинства / В.К. Колпаков, В.В. Гордеев. – Чернівці, «Місто», 2011. – 384 с.
9. Полумордвінов Д.И. Законная сила судебного решения / Д.И. Полумордвінов. – Тбилиси : Издательство АН ГССР, 1964. – 156 с.
10. Про судові рішення в адміністративній справі : Постанова Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 7.
11. Решетникова И.В., Ярков В.В. Гражданский процесс / И.В. Решетникова, В.В. Ярков. – М. : НОРМА, 2002. – 340 с.
12. Сينيцька Я.П. Юридична природа судового рішення в адміністративному судочинстві / Я.П. Сينيцька // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 681–685. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11cypvac.pdf>.
13. Советское гражданское процессуальное право / Под ред. М.А. Гурвича. – Москва : ВЮЗИ, 1957. – 371 с.
14. Советское гражданское процессуальное право / Под ред. К.С. Юдельсона. – М. : Юрид. лит., 1965. – 471 с.
15. Советское гражданское процессуальное право / Отв. ред. М.А. Гурвич. – М. : Высшая школа, 1964. – 536 с.
16. Цивільний процес / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін. ; За ред. Ю.В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005. – 293 с.
17. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618–ІV (із внесеними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.
18. Чечина Н.А. К вопросу о законности судебных решений / Н.А. Чечина // Ученые записки Ленинградск. гос. ун-та. – Сер. юрид. наук. – 1958. – № 255. – Вып. 10. – С. 131–138.
19. Чечот Д.М. Постановления суда первой инстанции по гражданским делам / Д.М. Чечот. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1958. – 166 с.
20. Шиманович О.М. Судові постанови у цивільному процесі України (на матеріалі рішень і ухвал суду першої інстанції) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / О.М. Шиманович. – К., 2005. – 221 с.
21. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України / М.Й. Штефан. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
22. Штефан М.Й. Цивільний процес / М.Й. Штефан. – К. : Ін Юре, 2001. – 696 с.